

Nr 85.

Av herr **Bergman m. fl.**, *angående användningen av till statsverket inflytande rusdrycksmedel.*

I statsverkspropositionen förutsattes en vittgående ändring, man kan utan överdrift säga ett väsentligt upphävande av den ordning för rusdrycksmedlens användning, som den nuvarande regeringens statsminister och finansminister förut kraftigt bidragit att genomdriva och bevara.

1913 års riksdag beträdde utan tvivel en principiellt riktig väg, då den beslöt att i möjligaste mån avveckla det allmännas beroende av inkomster, som härflöte från konsumtionen av starka drycker. Genom indragning av brännvinsförsäljningsmedlen till statsverket frigjordes i själva verket kommuner, landsting och hushållningssällskap från detta beroende, och genom begränsning av rätten att vid statsregleringens uppgörande räkna med de alltså i rikligare mån till staten ingående medlen av hithörande slag sökte man råda bot för faran att öka statens beroende av samma grumliga och för en sund nationell ekonomi på längden högst farliga inkomstkälla. Det bestämdes, att endast ett belopp av 41,9 miljoner kronor skulle få användas för de årliga budgetbehoven och att överskottet skulle tillföras en »statsverkets fond av rusdrycksmedel», avsedd att i första rummet användas för reglering av sådana ekonomiska förhållanden, som bleve en följd av mera ingripande åtgärder till rusdryckshandteringens begränsande eller avveckling. Där särskilda omständigheter därtill föranledde, kunde fondens medel även få användas för andra sociala ändamål.

För att ytterligare successivt begränsa statens beroende av dylika inkomster bestämdes, att, därest för en treårsperiod årsmedeltalet av statsinkomster från alkoholhandteringen skulle understiga summan 41,9 miljoner kronor, för framtiden detta lägre medeltal skulle gälla som den maxigräns, utöver vilken staten icke finge för budgetära ändamål använda ifrågavarande inkomster. Den tankegång, som föresvävat dem, som föreslagit denna bestämmelse, var närmast den, att sedan lokalt veto, som man då hoppades, inom kort blivit infört, en successiv minskning av konsumtionen på ort efter ort skulle inträda och följaktligen totalinkomsterna till statsverket av denna konsumtion successivt minskas. Som bekant svekos dessa förhoppningar, i det riksdagen 1917 på grund av första kammarens motstånd beslöt en ny försäljningslag utan det lokala vetot. Genom oförutsedda omständigheter föranledda av världskriget och mer el-

ler mindre oberoende av den inhemska nykterhetspolitiken inträdde emellertid särskilt under åren 1916—1918 så ovanliga förhållanden i avseende på tillgången till rusdrycker, att konsumtionen av desamma nedgick till ett lika glädjande som oanat minimum. Verkningarna härav voro i avseende på det allmänna nykterhetstillståndet i stort sett synnerligen fördelaktiga, fylleriförseelserna sjönko t. ex. i Stockholm till cirka 3,700 år 1917 från att år 1913 ha utgjort cirka 15,000 och under följande året på grund av det i huvudstaden redan då försöksvis införda kontrollsystemet ha nedgått till omkring 10,000.

Det s. k. Brattssystemet hade således haft en i viss mån fördelaktig inverkan i jämförelse med det förut tillämpade, av mindre kontroll utmärkta systemet, men Brattssystemet visade sig däremot vida underlägset det förbudsliknande tillstånd, som oberoende av detta system uppkom genom havens spärrning för tillförsel av utländska rusdrycker och genom det av näringskrisen framkallade nödtvånget att inställa brännvinsbränningen och minska tilldelningen av korn till bryggerierna.

Tack vare dessa förhållanden nedgingo under dessa år givetvis inkomsterna till staten av rusdrycksmedel på ett av 1913 års lagstiftare givetvis fullkomligt oanat sätt. Under det man räknat med en långsam och successiv nedgång, skedde nu en plötslig och oerhört stark minskning. Detta medförde, att de rusdrycksmedel, som enligt 1913 års beslut skulle få användas till budgetära ändamål, hastigt sjönko ned till det låga årsmedeltalet av 18.8 miljoner kronor. Då efter kristidens slut de svenska statsmakterna ej voro lika kloka som de amerikanska att bevara kristidens lyckliga relativa alkoholfrihet genom fortsatt förbud mot tillverkning och import, steg ånyo alkoholkonsumtionen med dess oundvikliga följder, stigande fyllerifrekvens och allsköns återkommande elände, och givetvis också med den endast skenbart glädjande, djupare sett ganska bedrövliga effekten att statens förtjänst på samma elände sprang i höjden. Enligt 1913 års alltjämt gällande bestämmelser blev nu avsättningen till rusdrycksmedelsfonden abnormt stor och frestelsen för statsverket att tillgripa dessa medel för den på grund av kristidens svåra hushållning och ökade skuldsättning allt besvärligare statsregleringen blev alldeles för övermäktig. Vi förbigå en redogörelse för de kända utvägar, på vilka man år efter år kringgick bestämmelserna och spolierade fonden. Det bör rättvisligen medgivas, att omständigheterna varit abnorma, och att förfarandet låter förklara om än icke försvara sig. Emellertid var det klart, att så som det dittills tillgått, kunde det icke få fortgå. 1924 års riksdag begärde därför en provisorisk omläggning av grunderna för avsättning till rusdrycksmedelsfonden, men den fogade till denna begäran det betydelsefulla tillägget, att vid en sådan omläggning skulle iakttagas att *det syfte för vilket fonden bildats icke skulle få åsidosättas*. Detta syfte var, som här ovan är relaterat, att successivt minska och i varje fall icke öka budgetens beroende av alko-

holinkomster. Kungl. Maj:t föreslog då 1925 att endast fixera en årsavsättning av 4 miljoner kronor till fonden förutom ränteavkastning, och att för övrigt låta allt som inflöte till statsverket från alkoholhanteringen tillgodogöras för statsbudgetens behov. Men uppenbarligen blev därigenom det syfte, som enligt riksdagens skrivelse alltjämt skulle beaktas, på eklatantaste sätt åsidosatt. Riksdagen beslöt också att bifalla motioner, som med bibehållande av viss fixerad begränsning av de alkoholmedel, som skulle få användas till budgetregleringen, gingo ut på att vad som utöver denna gränssumma inflöte skulle ingå dels till rusdrycksmedelsfonden i så stor utsträckning att denna därigenom med tillägg av sin ränteavkastning erhöle årligen 5 miljoner kronor, dels i övrigt användas till amortering av statsskulden. Denna ordning skulle gälla till och med utgången av budgetåret 1931/1932.

Vi stå alltså nu inför nödvändigheten att antingen automatiskt återgå till 1913 års bestämmelser eller bestämma oss för en annan ordning.

Det enda logiskt tillfredsställande sättet för en användning av statens alkoholinkomster, vilken icke fastläser statens ekonomiska intresse vid dem, vore, om de i sin helhet kunde användas uteslutande till sådana samhällsbehov, som framkallas genom konsumtionen av alkoholhaltiga drycker och som genom dessa dryckers effektiva minskning eller försvinnande ur folkvanorna skulle minskas respektive upphöra att existera. En utredning med stöd av ekonomiska erfarenheter från sådana förbuds-länder, där ett i stort sett effektivt förbud under längre tid existerat, skulle måhända kunna bilda basis för en plan till en sådan socialt oantastlig användning av statens hithörande inkomster. Det medgives emellertid, att ett exakt resultat givetvis icke torde på denna väg med säkerhet kunna på förhand uträknas, då de mångskiftande förhållanden, i vilka alkoholbruket i ett land ingriper, äro så komplicerade, att de alltid till en del undandraga sig förhandsberäkningar. Men vissa dylika utgiftsposter kunna dock utan svårighet påvisas. Det är t. ex. uppenbart, att en icke oväsentlig del av utgifterna för polis- och fångvårds-väsendet höra hit, likaså en icke ringa del av kostnaderna för sjukvård och fattigvård, kostnaderna för motarbetande av alkoholbruket och bekämpande av alkoholismens följder samt omhändertagande av dess offer. Vissa belopp torde sålunda kunna med trygghet ur alkoholmedlen anvisas för statsregleringen med hänsyn till sådana behov som de nämnda. Därest medel ur nämnda källa skola få användas till andra ändamål än de nämnda, måste dessa ändamål vara sådana, att deras tillgodo-seende icke innebär något permanent behov för staten av alkoholinkomster. Framför allt viktigt är, att statens beroende av alkoholinkomsterna ej får tillåtas växa, en övre gräns för användningen av hithörande medel måste ovillkorligen sättas. Vad Kungl. Maj:t nu föreslår upphäver principen om en sådan gräns. Det angives visserligen vara avsett endast som provisorium för tre år. Men denna tid synes oss

först och främst för lång. Ju längre denna nya frihet får bestå, att så gott som obegränsat (om man bortser från de föreslagna mindre anslagen till rusdrycksmedelsfonden och till statsskuldamorteringen) få använda inflytande alkoholmedel till vilka budgetbehov som helst, desto svårare torde det bliva att sedan komma ifrån en sådan för statsregleringen bekväm anordning. Däremot kan man villigt medgiva, att det extraordinära krisläge, vari statens finanser just nu råkat, är sådant, att en ökning av de för budgeten användbara medlen är motiverad. Naturligast vore då, att ett sådant provisorium finge gälla blott för det budgetår, varöver 1932 års riksdag bestämmer. Allra högst kan medgivas, synes det oss, att ett provisorium avses gälla för två år. Inom den tiden måste alla behövliga utredningar kunna vara utförda. Huvudsaken äro dock, att en allvarlig och djupgående undersökning och därpå grundat förslag göres med utgångspunkt från den av nykterhetsrörelsen fasthållna grundsatsen om ett successivt nedbringande av det budgetära beroendet av alkoholinkomster.

Vi erinra därom, att i framställningar från nykterhetsgruppernas sida under fjolåret hemställdes om sådan utredning. Vi förnya med energi denna framställning och hemställa,

1) *att* riksdagen måtte endast så tillvida godkänna Kungl. Maj:ts förslag till ändrade regler för användningen av till statsverket inflytande rusdrycksmedel, att det nu föreslagna provisoriet måtte upphöra med budgetåret 1933/1934, samt

2) *att* riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära, att Kungl. Maj:t ville föranstalta en ingående utredning med beaktande av ovan angivna synpunkter och förelägga riksdagen det förslag till ordning i förevarande avseende, vartill utredningen kan föranleda,

Stockholm den 21 januari 1932.

J. Bergman.

Oscar Ericson.

Robert Johansson-Dahr.